

БАЙТАЛЮК ЗОРЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
аспірантка*

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЯК ДЕМОКРАТИЧНА ОСНОВА І ПІДґРУНТЯ ІСНУВАННЯ ТА НОРМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ ХХІ СТОЛІТТЯ

У ХХІ столітті свобода стала чи не найвизначнішим показником демократії, громадянського суспільства та правової держави. Це така цінність людини, яка здобута протягом століть, якою нині ніхто не хоче поступатися чи віддавати. Свобода є частиною людського буття, без якої неможливо уявити життя людини, тим більше сучасної. І це ми – народ України – нині у зв'язку з військовою агресією РФ на території нашої держави дуже чітко усвідомлюємо і тому власне боремося за свободу, за можливість вільно жити і розвиватися без диктатури, без вказівок влади, яка б робила вибір за нас і вказувала нам єдиноправильну ідеологію, єдиноправильний вектор розвитку держави і нав'язувала свою так звану «духовність» у наші розуми.

Як відомо, проблематика щодо з'ясування сутності, природи та обсягу свободи завжди турбувала філософів, теологів, політологів, правників і навіть пересічних громадян, які часто вступають у «словесні баталії», відстоюючи свою думку чи позицію, особливо коли йдеться про політику. Тому не дивно, що нині існує понад 200 визначень цього поняття [2, с. 3]. Більшість дослідників цього феномену доходять до висновку, що людина і є свободою, якій притаманні свобода духу і дії [3; 4]. Свого часу ще Аристотель назвав свободу як можливість, здатність жити на власний розсуд, за своїм бажанням. Крім цього, філософ звертав увагу і робив акцент при визначенні сутності свободи, що це також і можливість попеременно брати участь у здійсненні влади, що і є засадою демократії [1, с. 167]. Тобто цей феномен має насправді важливе значення для демократичного цивілізованого розвитку людства.

Однією із важливих складових свободи є свобода вираження політичних поглядів. На перший погляд, здається, що в умовах військової агресії це питання мало би піти на другий план і звертатися до нього немає потреби через нагальність вирішення інших, більш важливих безпеково-оборонних проблем. Водночас більш ґрунтовний аналіз цієї проблеми дозволяє зробити протилежний висновок – навпаки – ступінь реалізації свободи вираження політичних поглядів безпосередньо вказує на рівень демократії держави. Якщо в державі вільно можна висловлюватись, пропагувати свою позицію щодо прихильності чи неприхильності до певних політичних сил, критикувати владу, коли існує конструктивна опозиція та забезпечується політичний плюралізм – можна сміливо вважати, що основні елементи демократії існують, що

власне дозволяє рухатися у напрямку побудови справді правової держави, яка ґрунтується на загальнолюдських цінностях та ідеалах моральності і справедливості.

Чим відкритіше влада, прозоріше відбуваються політичні процеси та вільніше почуватється населення, тим менше шансів для приходу до влади диктаторів. Підтвердженням цієї тези може слугувати ситуація, яка склалася у рф. Довготривала пропаганда націоналістичної ідеології, спрямованої на виховання почуття зверхності росіян щодо інших народів, звеличення і возведення «руського миру», «руського народу та держави» до рангу «наддержави з наднародом», цілеспрямована завуальована політика на обмеження основних свобод російських громадян, передусім свободи вираження політичних поглядів, нав'язування єдиної ідеології та політичної партії – призвело до появи путінського диктаторського режиму, в умовах якого ціннічно порушуються усі принципи і норми міжнародного права, моралі та справедливості. Більше того, путін дозволяє ігнорувати навіть положеннями російського законодавства, які за його стараннями вже давно стали декларативними (правовою фікцією). Такий приклад розбудовування держави повністю йде у розріз антропоцентричної ідеї, яка була сприйнята людською спільнотою після II світової війни на тлі великої розрухи, спустошення в Європі та величезної кількості загиблих людей внаслідок фашистської агресії. Саме тоді держави як основні актори міжнародних відносин визнали цінність людини, її життя і проголосили свій намір рухатися у напрямку охорони та забезпечення поваги прав людини. Як слушно зауважує Н.А. Соколова, аналізуючи важливість антропоцентризму: «... неможливо забезпечити розвиток, не забезпечивши безпеку, неможливо забезпечити безпеку, не забезпечивши розвиток, і, звичайно ж, неможливо забезпечити ні те, ні інше без забезпечення прав людини ... Ці цілі обумовлюють антропоцентричний підхід в сучасному міжнародному праві, який передбачає забезпечення сприятливих умов для життя людини» [5, с. 34-46]. Безпека, розвиток, сприятливі умов існування народів напряму залежать від поваги прав людини. Це основа демократії і відповідно підґрунтя для прогресивного розвитку правової держави. Тому коли якась держава ігнорує повагою прав людини, в тому числі свободою вираження політичних поглядів, має бути негайна відповідь міжнародного співтовариства. Найбільш ефективно нині працюють економічні санкції. Потрапивши у ізоляцію, не маючи змоги тісно на взаємовигідній основі співробітничати в економічній сфері, реалізувати свій зовнішньополітичний курс, держава-порушниця буде змушена йти на поступки і поступово відновлювати порушені права, бажаючи назад повернутися у лоно міжнародної спільноти для налагодження співпраці. Крім цього, загроза застосування санкцій буде слугувати своєрідною превенцією для інших держав, які лише мають певні тенденції до встановлення антидемократичних режимів.

Історія нам не раз демонструвала (до прикладу фашистська Німеччина) і нині продовжує демонструвати (рф), що внаслідок ігнорування

чи обмеження свободою вираження політичних поглядів виникає загроза демократії і масштаб її може сягати далеко за межі території держави. З огляду на це, справедливо свободу вираження політичних поглядів відносити до так званого «незмінного ядра прав людини» поряд із правом на життя, заборонаю катувань, нелюдського чи принижуючого честь та гідність поводження, правом на справедливий судовий розгляд і правом не піддаватися насильницькому зникненню. Відповідно потрібно, по-перше, ретельно стежити, щоб ця свобода відповідала основним загальновизнаним стандартам прав людини, по-друге, оновити систему колективної безпеки, здійснити реформування Ради Безпеки ООН, по-третє, підсилити роль моніторингових місій міжнародних міжурядових організацій у сфері охорони прав людини. І в ці процеси мають бути включені всі існуючі держави, тобто усі народи та нації.

Отже, враховуючи наведене, можна констатувати, що свобода вираження політичних поглядів є важливою цінністю у системі загально-визнаних демократичних стандартів, оскільки дає можливість вільно висловлюватись кожному з різних політичних питань, з питань формування органів державної влади та управління, щодо питань зовнішньо- та внутрішньополітичного курсу держав, а це основа демократії, втілення верховенства права та антропоцентричних ідей. Тому увесь цивілізований світ нині має докладати багато зусиль, щоб відповідати цим загальновизнаним стандартами і не допускати їх порушення, оскільки наслідком може бути і військова агресія, і здійснення політики геноциду, і вчинення інших міжнародних злочинів, які посягають на міжнародний мир та безпеку людства, що є неприпустимим у XXI столітті.

Список використаних джерел:

1. Арістотель. Політика; [пер. с давньогр. та передм. О. Кислюка]. [2-е вид.]. К. : Основи, 2003. 239 с.
2. Лях В. В. Соціальні, особистісні та екзистенційні виміри свободи. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2004. Випуск 44. 255 с.
3. Поняття свободи як визначального чинника людського буття в філософії датського мислителя Сьорена К'єркегора. Свобода та детермінація у сучасному світі. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/88bb4b91-1b19-4b6e-a59f-bf26b1812904>
4. Свобода: Сучасні виміри та альтернативи / В. В. Лях, В. С. Пазенок, К. Ю. Райда. К. : Український центр духовної культури, 2004. 486 с.
5. Соколова Н. А. Антропоцентричный подход в международном праве окружающей среды. *Международное право – International Law*. 2009. № 2 (38). С. 34–46.

Ключові слова: свобода, політична свобода, свобода вираження політичних поглядів, агресивна війна, європейська безпека.

Key words: freedom, political freedom, freedom of expression of political views, aggressive war, European security.